

Nr 31.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående ned-sättning av försäljningspriset för bränslekommissionens ved; given Stockholms slott den 15 november 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva, att bränslekommissionens vedlager må försäljas till de ned-satta pris, som av Kungl. Maj:t prövas lämpliga med hänsyn till såväl de ändrade förhållandena å bränslemarknaden som önskvärdheten av ett lättande utav dyrtidens tryck, särskilt i fråga om de mindre bemedlade.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all Kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15 no-
vember 1918.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson, anförde här-
efter:

*Bränslekom-
missionens
tillkomst.*

Utbrottet av det krig, som nu synes närma sig sitt slut, medförde så småningom i vårt land sådana svårigheter i fråga om bränsleanskaffningen, att ett statligt ingripande för desammas bekämpande blev oundvikligt. Till en början lades därvid den reglerande verksamheten i händerna på ett flertal offentliga organisationer. Sålunda medgav Kungl. Maj:t den 4 februari 1916, att inom industrikommissionen upprättades en bränslebesparingsbyrå. Den 5 maj samma år godkände Kungl. Maj:t vidare statens livsmedelskommissionens beslut att inrätta en denna kommission tillhörande vedbyrå. Förordningen den 14 augusti nämnda år angående

förbud mot användande av ved såsom bränsle vid industriella anläggningar, kommunikationsinrättningar samt vissa allmänna verk och anstalter hade ytterligare samma dag föranlett tillsättande av en fristående statens bränslekommission för prövning av ansökningar om dispens från författningens bestämmelser. Inom handelskommissionen har sedan den 23 januari 1917 arbetat en särskild kolbyrå för frågor rörande kolimporten. I detta sammanhang må slutligen erinras om torvkommittén av den 14 januari 1916, vilken skulle hava att utreda och avgiva förslag beträffande de åtgärder i olika hänseenden, som ytterligare kunde vidtagas från statens sida för att främja produktionen och användningen av bränsle, framställt av torv.

I samma mån som kolimporten minskades, kom man emellertid till den uppfattningen, att mera ingripande åtgärder i fråga om bränsleanskaffningen voro nödvändiga. Efter att hava erinrat hurusom man måste räkna med, att Sverige måste inrikta sig på att täcka sitt bränslebehov i stort sett med inhemska tillgångar, anförde till statsrådsprotokollet den 16 april 1917 dåvarande chefen för finansdepartementet: En uppgift av denna omfattning krävde målmedveten organisation av alla de för ändamålet lämpade krafter, varöver landet förfogade. Främst hade man vid uppgiftens lösning att fatta i sikte hushållsbehovet av bränsle; detta befunde sig visserligen i avtagande, när man ginge mot den varmare årstiden, men krävde av väl bekanta anledningar omedelbara åtgärder, om man skulle kunna vara rustad att med någon trygghet möta nästa vinter. Härtill komme ytterligare transportväsendets och industriens oundgängliga bränslebehov, som uppenbarligen måste täckas, om man ej ville utsätta sig för de mest ödesdigra rubbningar i hela landets näringsliv, vittgående arbetslöshet och starkt ökade livsmedelssvårigheter. I ett dylikt läge, när snabba och målmedvetna åtgärder i ganska enastående omfattning vore högst behövliga, kunde den förutvarande organisationen av bränsleförvaltningen icke längre anses tillfredsställande. Det måste skapas ett centralt organ, som kunde leda verksamheten efter enhetliga principer, och till vilket alla övriga såväl tillfälliga som permanenta statsinstitutioner med verksamhet på området komme i ett på förhand bestämt förhållande. Endast på sådant sätt syntes man kunna få säkerhet för, att erforderliga åtgärder vidtoges på lämpligt sätt, och utan att en dyrbar tid förspilldes.

Med bifall till en av departementschefen i anslutning till detta anförande gjord hemställan, tillsatte Kungl. Maj:t ovannämnda dag, den 16 april 1917, en ny statens bränslekommission, som i huvudsak

övertog den verksamhet, vilken dittills i reglerande syfte bedrivits av ovan berörda offentliga organisationer. Denna bränslekommissionens närmaste uppgift blev emellertid igångsättandet av en vedavverkning av enastående omfattning för tryggande av landets bränslebehov.

Bränslekommissionens finansiering.

Givetvis erfordrades för den nya bränslekommissionens verksamhet ett betydande rörelsekapital. Beträffande frågan huru detta skulle anskaffas, anförde dåvarande departementschefen vid nyssberörda tillfälle i huvudsak följande: I fråga om arbetslöner och andra direkta utgifter för mänsklig och mekanisk arbetskraft måste naturligtvis kontantbetalning äga rum. Vidkommande däremot betalningen till skogsägare för växande eller avverkad skog torde det i viss begränsning kunna ordnas på sådant sätt, att statens kredit icke behövde tagas i anspråk genom direkt upplåning hos allmänheten. Departementschefen tänkte sig, att ägare av skog skulle finnas villig att mottaga accepter å köpeskillingen, vilka accepter borde förfalla till betalning helst så lång tid framåt, att man kunde förvänta, att kronan återbekomme utlägggen från företaget, som köpte veden, eller att i allt fall betalningen av köpeskillingen för skog kunde äga rum med medel, som inflöte för den huggna veden. Ett sådant handhavande av bränslekommissionens affärer förutsatte emellertid bildandet av ett aktiebolag, däri staten inginge som huvudsaklig delägare. Bolaget skulle naturligtvis upplösas i och med det att bränslekommissionens verksamhet upphörde, och självfallet bleve bolagets affärer statens och staten alltså ansvarig för bolagets hela affärsverksamhet.

Frågan om finansieringen av bränslekommissionens verksamhet förelades 1917 års riksdag genom en den 12 maj samma år dagtecknad proposition nr 369. Till statsrådsprotokollet för nämnda dag framhöll departementschefen hurusom, enligt av honom angivna beräkningar, det rörelsekapital, som krävdes för bedrivandet av kommissionens avverkningar, möjligen komme att överstiga 300 miljoner kronor. I anslutning härtill gjorde emellertid departementschefen vidare gällande, att en kredit av denna storlek lämpligen icke borde för det dåvarande ifrågasättas, samt att, genom anordningar av ovan antydd art, den kredit, som borde äskas hos riksdagen, kunde begränsas till ett belopp av 50,000,000 kronor, vilket belopp i så fall närmast skulle användas till de kontantbetalningar, som under alla förhållanden måste göras av bränslekommissionen, nämligen betalningar till administration, till arbetare och för transporter. Departementschefen erinrade slutligen, att kostnaderna för administrationen borde här liksom vid all annan affärs-

rörelse inräknas i priset på de försålda varorna, samt att de medel, som för vedanskaffningen toges i anspråk, givetvis vore avsedda att i sin helhet återbetalas, varemot frågan, huruvida ränta å desamma jämväl skulle gäldas, torde få bliva föremål för framtida avgörande.

I ovanberörda proposition nr 369 föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att dels ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett belopp av högst 50,000,000 kronor att, i enlighet med av föredragande departementschefen angivna grunder, användas för bränslekommissionens vedanskaffning under år 1917, dels ock medgiva, att av detta belopp finge för statens räkning tecknas aktier intill ett belopp av 99,600 kronor i ett för sagda vedanskaffning bildat aktiebolag.

Riksdagen anmälde i skrivelse den 12 juni 1917, nr 338, att riksdagen antagit berörda förslag ävensom förklarar, bland annat, *att staten iklädde sig ansvaret för bolagets förbindelser.*

Med anledning av vad sålunda förekommit, bildades den 9 juli 1917 det ifrågasatta bolaget under namn av Aktiebolaget Statsbränsle. Bolagets ändamål anges i bolagsordningen vara att förvalta det rörelsekapital, varöver bränslekommissionen förfogar, ävensom att för kommissionens räkning men i eget namn uppbära kommissionen tillkommande medel och verkställa utbetalningar, som föranledas av kommissionens verksamhet. Aktiekapitalet utgör 100,000 kronor, fördelade på 1,000 aktier, varav 996 ägas av svenska staten. All utdelningsbar vinst, som kan uppkomma av bolagets rörelse, tillfaller staten. Vid bolagets upplösning erhåller enskild innehavare av aktie endast aktiens nominella värde.

I skrivelse den 15 februari 1918 anförde bränslekommissionen i huvudsak följande:

Den kredit, som ställts till kommissionens förfogande, hade i första rummet använts vid sådana utbetalningar, vilka uppenbarligen måste göras kontant, såsom arbetslöner och andra direkta utgifter för mänsklig och mekanisk arbetskraft, varemot avverkad skog likviderats genom anvisningar, ställda att betalas viss tid efter utfärdandet. Härigenom hade det varit möjligt att för år 1917 hålla de direkta utgifterna inom ramen för den av riksdagen lämnade krediten. Förfallotiden för nyssnämnda anvisningar hade emellertid börjat inträda. För inlösen av de anvisningar, som komme att förfalla under våren och sommaren 1918, ävensom för direkta utgifter under samma tid behövde kommissionen ytterligare kredit. Till belysande av storleken utav denna kredit ville kommissionen omnämna, att den beräknade att till den 1 maj 1918 hava anskaffat ved för tillgodoseende av de nuvarande vedförbrukarnas behov

intill den 1 januari 1920, samt att kommissionen, som hade för avsikt att låta den å många orter redan avsevärt inskränkta vedhuggningen i huvudsak upphöra omkring den 1 maj 1918, beräknade, att kommissionens lager av ved då skulle uppgå till omkring 12,000,000 kubikmeter. För större delen av den lagrade veden torde man icke kunna förvänta någon betalning förrän påföljande vinter. Med beräkning att utgifterna för varje kubikmeter av den lagrade veden skulle uppgå till omkring 12 kronor, skulle kommissionens utgifter under sommaren komma att överstiga inkomsterna med omkring 144,000,000 kronor. Utöver den redan anvisade krediten av 50,000,000 kronor skulle sålunda ytterligare erfordras omkring 100,000,000 kronor.

Nämnda skrivelse anmälde mig inför Eders Kungl. Maj:t den 22 februari 1918, varvid jag — under påpekan av att till kommissionens förfogande ytterligare ställda medel borde i sinom tid till statsverket återbetalas — hemställde, att Kungl. Maj:t ville i proposition föreslå riksdagen att för beredande av rörelsekapital för bränselekommissionen under år 1918, att användas i enlighet med vad i anförande till statsrådsprotokollet utvecklats, å tilläggsstat för år 1918 anvisa ett reservationsanslag av 100,000,000 kronor.

Denna min hemställan blev av Eders Kungl. Maj:t bifallen; och avläts i enlighet härmed en med nr 117 betecknad proposition till innevarande års lagtima riksdag.

I skrivelse den 20 mars 1918, nr 80, anmälde riksdagen, att propositionen bifallits.

Emellertid visade det sig, att den kommissionen sålunda beviljade krediten icke varit tillräcklig. I skrivelse den 27 nästlidne augusti meddelade kommissionen, att densamma den 20 i nämnda månad disponerat omkring 148,000,000 kronor av sitt rörelsekapital samt att kommissionen under augusti, september och oktober månader hade att ytterligare inlösa av densamma såsom likvid för ved utfärdade anvisningar å tillhoppa omkring 32,000,000 kronor, under det att för samma tid beräknades inflyta, efter avdrag för administrationskostnader, 7,000,000 kronor. I anslutning härtill ifrågasatte kommissionen att genom utställande och diskontering av växlar å tillhoppa 25,000,000 kronor anskaffa erforderliga medel för inlösande av ovan sistberörda anvisningar.

Då riksdagen i sin förut omförmälda skrivelse av den 12 juni 1917 förklarar, att staten iklädde sig ansvaret för det då planerade och sedermera bildade Aktiebolaget Statsbränsles förbindelser, och staten alltså redan var betalningsskyldig för nämnda, av bolaget utfärdade anvisningar, som kunde antagas till största delen vara diskonterade av

riksbanken eller de enskilda bankerna, föranstaltade jag därom, att det bankkonsortium, med vilket, enligt vad i Kungl. Maj:ts proposition den 31 maj 1918, nr 456, till årets lagtima riksdag meddelats, avtal träffats om kristidskommissionernas finansiering, åtog sig att diskontera bolagets växlar å tillhopa 25,000,000 kronor. Härigenom bereddessålunda bolaget möjlighet att infria av detsamma utställda anvisningar.

Enligt vad som meddelats mig har emellertid en upplåning av nu angiven omfattning icke behövt tillgripas, utan har densamma inskränkt sig till ett belopp av 10,000,000 kronor.

Då i anledning av en i denna månad från bränslekommissionen ingiven framställning Eders Kungl. Maj:t den 5 dennes fattat beslut om avveckling av bränslekommissionens verksamhet, lärers någon vidare försträckning av rörelsekapital åt bränslekommissionen icke vara erforderlig.

Bränslekommissionens vedlager den 1 oktober 1918 torde kunna skattas till i runt tal 13,000,000 kubikmeter. För att kommissionens affärer skola kunna, på sätt vid beviljande av kredit åt kommissionen förutsatts, avvecklas utan förlust, erfordras, att priset å den av kommissionen lagrade veden alltjämt hålles jämförelsevis högt. Emellertid hava under senaste tiden väsentligt ändrade förhållanden inträtt å bränslemarknaden. De sjunkande sjöfrakterna hava medfört lägre kolpriser och dessa kunna väntas falla ytterligare. Givetvis återverkar detta i sin ordning å bränsleprisen i övrigt. Att under sådana omständigheter kommissionen skulle, endast för att kunna till fullo återbetala det erhållna rörelsekapitalet, söka hålla vedprisen uppe, lärers enligt min mening icke böra ifrågakomma. Det torde tillåtas mig att i detta avseende erinra, att bränslekommissionen själv i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t den 1 innevarande november i fråga om försäljningspriset å kommissionens ved framhållit, hurusom kommissionen vore medveten om, att statens intresse att undgå förlust på vedanskaffningen kunde komma att stå i motsättning till det lika viktiga eller till och med viktigare allmänna intresset, att de på grund av kristiden och de extraordinära förhållandena uppdrivna vedpriserna nedbragtes till en lägre nivå i samma mån, som kristidens tryck lättades.

Departementschefen.

Redan nu har emellertid bränslekommissionen i vissa fall försålt ved till pris, som ej täcker kommissionens egna kostnader. Jag åsyftar här den ved, som för enskildas hushållsbrukning tillhandahållits vederbörande livsmedelsnämnder till nedsatt pris, och som av livsmedelsnämnderna fått utlämnas med viss myckenhet till varje enskild person, nämligen, vad angår bränsleåret 1917—1918, i Norrbottens län med 5

kubikmeter, i Västerbottens län med 3 kubikmeter, i Jämtlands, Väster-norrlands, Gävleborgs och Kopparbergs län med 2 kubikmeter samt i övriga delar av landet med 1 kubikmeter. De förluster, som för bränslekommissionen uppkommer å dessa försäljningar, avsåg man att täcka genom att vid vissa andra försäljningar betinga ett så mycket högre pris. Detta lär emellertid icke numera låta sig göra. Givetvis bör dock icke av sådan anledning bränslekommissionens försäljning av ved till nedsatt pris under innevarande konsumtionsår erhålla en minskad omfattning. Tvärtom synes det mig, att man bör vidare fortgå å den inslagna vägen och, särskilt då fråga är om hushållsved till de mindre bemedlade, genom väsentligt ökade försäljningar bereda lättnader i de allmänna svårigheterna till följd av levnadskostnadernas stegring. Dessa hava numera nått en sådan höjd, att stora delar av vårt folk befinna sig invid eller rent av under existensminimum. Omfattande åtgärder hava av statsmakterna redan vidtagits för lindrande av dyrtidens tryck, men den hjälp, som lämnats, har dock tyvärr ej varit tillräcklig. Det synes mig därför vara synnerligen önskvärt att till den stundande vintern med dess ökade svårigheter åtminstone bränslet må kunna tillhandahållas till ett någorlunda överkomligt pris.

Det torde ej låta sig göra att nu angiva de belopp, varmed nedsättning av vedprisen bör ske, vare sig denna nedsättning föranledes av de ändrade förhållandena å bränslemarknaden eller av önskan att underlätta återgången till mera normala förhållanden på det ekonomiska området i allmänhet, eller prisnedsättningen betingas av nödvändigheten att träda direkt hjälpende emellan till lindrande av dyrtidens tryck. Äu mindre kan man nu ens tillnärmelsevis fastslå storleken av den förlust, som kan komma att tillskyndas staten i händelse nu antydda prisnedsättningar företagas. Såsom i detta avseende belysande vill jag emellertid omnämna, att ovanberörda försäljning av hushållsved under bränsleåret 1917—1918 till ett pris av 10 kronor för prima björkved och 8 kronor för prima barrved, allt per kubikmeter fritt banvagn å produktionsorten samt mot en medelfraktkostnad för leverans vid köparens station av högst 4 kronor per kubikmeter, medförde en förlust av i runt tal 10,000,000 kronor å försålda 1,800,000 kubikmeter. Under förutsättning av i övrigt oförändrade principer för försäljningen av hushållsveden beräknar bränslekommissionen med hänsyn till dels det ökade antalet av nu uttagna vedkort och dels de väsentligt höjda fraktkostnaderna, att förlusten på denna försäljning för det nu löpande bränsleåret kommer att uppgå till cirka 25,000,000 kronor. Såsom jag förut anfört finner jag det dessutom angeläget att bereda ytterligare

lindringar i de mindre bemedlades svårigheter genom försäljning i väsentligt större omfattning än hittills av hushållsved till nedsatt pris. Härigenom skulle det belopp, vartill förlusten å ifrågavarande försäljning kan beräknas uppgå, i motsvarande grad ökas.

Enligt vad jag förut yttrat lärer det icke gärna kunna ifrågasättas att täcka ens hela den förlust, som uppkommer å en försäljning av hushållsved i hittills beräknad omfattning, genom ökat pris å återstoden av kommissionens vedlager. Därest en nedsättning av priset även å annan ved än hushållsved vidtages, kommer uppenbarligen en sådan åtgärd att medföra betydande förluster för statsverket. Att siffermässigt ange dessa torde dock icke för närvarande vara möjligt. På de skäl, som jag förut andragit, anser jag emellertid, att dessa förluster, vilka i varje fall icke torde kunna helt undvikas, uppvägas av de fördelar för det allmänna, som en prisnedsättning innebär.

Då det vid de tillfällen, när riksdagen beviljat bränselekommissionen kredit, förutsatts, att förskjutet rörelsekapital skulle återbetalas till statsverket, eventuellt med ränta, synes det mig icke kunna ifrågakomma att utan riksdagens hörande och samtycke företaga en sådan nedsättning av priset å kommissionens ved, att därigenom rörelsekapitalets återbetalande skulle i mera avsevärd omfattning omöjliggöras.

På grund av vad jag sålunda anført, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå den nu samlade urtima riksdagen

medgiva, att bränselekommissionens vedlager må försäljas till de nedsatta pris, som av Kungl. Maj:t prövas lämpliga med hänsyn till såväl de ändrade förhållandena å bränsele marknaden som önskvärdheten av ett lättande utav dyrtidens tryck, särskilt i fråga om de mindre bemedlade.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga litt. . . . vid detta protokoll utvisar, skulle avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Sven Lidholm.